

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

3. Положение о Межгосударственном Совете Евразийского экономического сообщества от 31 мая 2001 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/org317/basic/text0025.htm>.

6.5 Актуальные вопросы иностранной филологии (английский, французский, немецкий, китайский)

ӘОЖ 81-22

ФРАЗЕОЛГИЗМДЕРДІҢ МЕДИА ДИСКУРСТАҒЫ ФУНКЦИЯСЫ

Әбілқасым Фариза Мұсырманқызы

farizaabylkasym@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

4-курс студенті

Ғылыми жетекшісі – Бижкенова Айгуль Ермаковна

Фразеология лингвистиканың бір саласы ретінде мағынаның белгілі бір берілуімен сипатталатын тұрақты тіркестерді зерттеумен айналысады. Фразеологиялық бірліктердің ерекшеліктерін зерттеу қазіргі лингвистиканың ең өзекті бағыттарына жатады. Осы тақырыптағы ең іргелі ғылыми зерттеулерді И.Арнольд, В. Кунин және басқалар сияқты лексикологтар жүргізді. Әртүрлі пікірлерге қарамастан, авторлардың көпшілігі фразеологиялық бірліктердің айрықша ерекшеліктеріне қатысты кейбір тармақтарда келіседі, мысалы: 1. Мағынаның тұтастығы, фразеологиялық бірліктің бірде-бір компоненті объективті шындықтың кез-келген референтімен және оның компоненттерінің мағынасымен бөлек байланысты емес болып табылады. 2. Тұрақтылық (лексикалық және грамматикалық) идиомада еркін немесе вариативті сөз тіркестерімен салыстырғанда лексикалық алмастыру мүмкін еместігін. Лексикалық тұрақтылық әдетте грамматикалық өзгерістерге тыйым салатын грамматикалық тұрақтылықпен бірге жүреді. 3. Бөліну дегеніміз фразеологиялық бірліктердің құрылымы бөлінбейтін нәрсе емес екенін білдіреді; белгілі бір шекараларда белгілі бір модификацияларға ұшырауы мүмкін. Мұнда біз лексикалық және грамматикалық нұсқалармен кездесеміз. Мұны көрсету үшін бірнеше мысал келтірейік: «as hungry as a wolf (as a hunter)», «as safe as a house (houses)». 4. Экспрессивтілік пен эмоционалдылық дегеніміз идиомалардың стилистикалық бояумен сипатталатынын білдіреді. Басқаша айтқанда, олар эмоцияны тудырады немесе экспрессивтілік қосады.

Жалпы алғанда, фразеологиялық бірлік-бұл коммуникативті контекстпен байланысты және қайталану, бекіту, идиоматизм сияқты бірнеше факторлармен сипатталатын екі немесе одан да көп сөзден тұратын тұрақты тілдік құрылым.

Медиа дискурса тоқталатын болсақ, дискурс деп аталатын құбылыстың соңғы лингвистикалық зерттеулерінің көптігі соншалықты кейбір сарапшылар осы құбылысты қазіргі лингвистикадағы "дискурсивті бум" деп атайды. Дискурсты кең мағынада Т.Ван Дейк белгілі бір уақытта, кеңістікте және басқа контексте коммуникативті әрекет барысында сөйлеуші, тыңдаушы арасында болатын күрделі коммуникативті әрекет ретінде түсінеді. Бұл коммуникативті әрекет ауызша, жазбаша болуы мүмкін және оның ауызша және вербалды емес компоненттері бар. Әдеттегі мысалдар-досыңызбен қалыпты сөйлесу, дәрігер мен пациент арасындағы диалог, газет оқу және т.б. Ал лингвистикалық мағынада дискурсты Чернявская ситуациялық контекстпен, әлеуметтік, мәдени-тарихи, идеологиялық,

психологиялық және басқа факторлармен, адресатпен өзара әрекеттесетін автордың коммуникативті және когнитивті мақсат қою жүйесімен ажырамас байланыста болатын мәтін деп анықтайды. Басқа анықтамаға сәйкес, бұл термин экстралингвистикалық-прагматикалық, әлеуметтік-мәдени, психологиялық және басқа факторлармен біріктірілген біртұтас мәтін ретінде; тұжырымдамалық аспектіде алынған мәтін ретінде; адамдардың өзара әрекеттесуін және олардың сана механизмін сипаттайтын мақсатты әлеуметтік әрекет ретінде түсіндіріледі. Дискурстың айрықша критерийлерінің әлеуметтік-ситуациялық параметріне байланысты оның түрлері бар, олардың қатарына медиа дискурс та кіреді.

Медиа дискурстың ел үлкен бөлігі – бұқаралық ақпарат құралдары, сол себепті БАҚ дамуы экстралингвистикалық факторларымен сипатталады, атап айтқанда: 1) қоғамдағы жаһандық процестермен (саяси, экономикалық, мәдени және т. б.); 2) коммуникативтік-ақпараттық өрістің шекараларын кеңейтумен байланысты, оның негізгі функциялары тек ақпараттандыруды ғана емес, сонымен бірге бұқаралық тілдік санаға әсер етуді де көздейді; 3) адам өмірінің әртүрлі салаларының ақпараттық кеңістігін кеңейту; 5) тілдік сән деп аталатын құбылыстың таралуы. Осы аталған экстралингвистикалық факторларға байланысты медиа дискурста фразеологиялық бірліктердің қолданысы кеңінен таралған.

Жалпы алғанда, зерттеулердің нәтижесінде фразеологиялық бірліктері медиа дискурста келесі функцияларды атқарады:

1) Мәдени құндылықтар мен нанымдарды жеткізу: фразеологиялық бірліктер көбінесе қолданылған тілдің мәдениеті мен тұрмыс салтынан бастау алады және оларды медиа дискурста қолдану сол қоғамның мәдени құндылықтары мен нанымдарын жеткізе алады. Мысалы, американдық медиа дискурста қолданылатын "American Dream" тіркесі табысқа жетудің мәдени құндылығын және жоғары ұтқырлықты көрсетеді.

2) Таныс және идентика сезімін қалыптастыру: фразеологиялық бірліктер аудиторияда таныс және өзіндік сезімді тудыруы мүмкін, әсіресе олар белгілі бір аймаққа немесе қауымдастыққа тән болса. Мысалы, медиа дискурсында қолданылатын "Don't mess with Texas" тіркесі Техастықтар арасында ортақ идентика пен мақтаныш сезімін тудырады.

3) Қысқа және әсерлі түрде жеткізу: фразеологиялық бірліктер көбінесе медиа дискурста күрделі идеяның немесе жағдайдың қысқаша және әсерлі көрінісін қамтамасыз ету үшін қолданылады. Мысалы, бұқаралық ақпарат құралдарының дискурсында қолданылатын "fake news" тіркесі шындық пен сенімділіктің маңыздылығын көрсетеді және кеңінен қабылданған терминге айналды.

4) Эмоционалды реакцияларды тудыру: фразеологизмдер аудиторияда эмоционалды қолданылатын контекстке байланысты әзіл, толқу немесе қорқыныш сынды реакцияларды тудыруы мүмкін. Мысалы, Ұлыбританияның ЕО-дан шығуы туралы медиа дискурста қолданылатын "Brexit means Brexit" деген сөз сенімсіздік пен алаңдаушылық сезімін тудыруы мүмкін.

5) Есте сақтау қабілетін арттыру: фразеологиялық бірліктер есте сақтау қабілетін арттыру үшін медиа дискурста жиі қолданылады. Оларды есте сақтау оңай және күрделі ақпаратты жеткізу үшін мнемоникалық құрал ретінде пайдалануға болады. Мысалы, итальяндық тарих пен мәдениет туралы Медиа дискурста қолданылатын "all roads lead to Rome" деген тіркес Римнің Батыс әлемінің дамуындағы орталық рөлін жеткізудің есте қаларлық және тиімді әдісі болып табылады.

Қорытындылай келе, функционалды түрде фразеологиялық бірліктер медиа дискурста автордың қойған мақсатына байланысты әртүрлі ролдерді атқара алады. Олар дәлелдерге немесе мәлімдемелерге салмақ бере отырып, өз көзқарастарын білдіру немесе белгілі бір көзқарасқа баса назар аудару үшін пайдаланылуы мүмкін.

Сонымен қатар, олар жалпы мәдени құндылықтарды немесе тәжірибені көрсете отырып, аудиториямен байланыс немесе резонанс сезімін қалыптастыру үшін пайдаланылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. McCarthy, M., & O'Keeffe, A. (2010). *Phraseology: The complete course*. Routledge.
2. Stubbs, M. (2013). *Discourse analysis: Theoretical and methodological aspects*. Routledge.
3. Moon, R. (1998). *Fixed expressions and idioms in English: A corpus-based approach*. Oxford University Press.
4. Кунин А. 1972. Фразеология английского языка, с. 288. Москва
5. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка
6. Сулейменова Э.Д. Дискурс в дискурсе казахстанской лингвистики //Современные проблемы дискурса: теория и практика. Сб. науч. трудов Межд. научно-практ. конф.Центр-АзиатскойАссоц. по Деловому Общению и КазУМОМЯ им. Абылай хана, Алматы, 2006.– С.64.
7. The Guardian [Электронды ресурс]
8. The New York [Электронды ресурс]
9. The Economist [Электронды ресурс]

УДК 81-139

АССОЦИАТИВНЫЕ ПОЛЯ КАК ФРАГМЕНТЫ ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ

Алтынханова А. А.

Alina_936@mail.ru

Студент 4 курса, ЕНУ им.Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан
Научный руководитель - д.ф.н., профессор Дуйсекова.К. К.

В настоящее время внимание лингвистов обращено к новым предметам исследования, которые выходят за пределы классической лингвистики и находятся на стыке с другими науками. Одной такой наукой на стыке лингвистики и психологии является сравнительно молодая психолингвистика, которая дает новые темы для исследований. Так, широкое распространение получил такой термин, как языковое сознание, под которым понимается продукт рефлексивной психологической деятельности в процессе взаимодействия человека с предметной и социальной средой, в процессе трудовой и речевой деятельности. Является дубликатом объективного мира – идеальный мир, сформировавшийся в голове человека.

В последние 15 лет языковое сознание является объектом междисциплинарных изысканий. Ассоциативное поле как фрагмент языкового сознания является одним из основных методов этих исследований. Оно представляет собой структурные множества, связанные информантом через ассоциации со словом-стимулом. По известным нам источникам языковое сознание — это понятие, которое относится к способности человека воспринимать, понимать и использовать язык. Языковое сознание связано с культурными, социальными и психологическими аспектами языка и включает в себя различные знания, умения и навыки, необходимые для эффективной коммуникации.

Понятие языкового сознания не имеет четкой формулировки, но в нашей работе мы будем придерживаться определения З.Д. Поповой, которая под языковым сознанием понимает овнешляемые языком результаты ментальной деятельности (совокупность образов сознания).

Отметим, что понятия сознания и языкового сознания в лингвистике и психолингвистике, а также в культурологии до сих пор часто употреблялись